

Biesbosch-vogels

Het Regionaal Archief Dordrecht is in het bezit de ornithologische nalatenschap van Tom Lebrecht, de internationaal vermaarde

vogelkenner. Al in zijn tienerjaren was Tom een enthousiaste vogelaar.

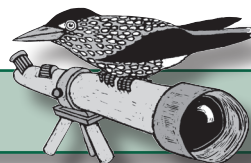
In het recente boek van Gerard Ouweeneel worden de dagboeken die Tom in zijn gymnasiumtijd schreef aan de orde. Deze dagboeken bestrijken de periode van 1932-'38. Elk jaar kreeg een eigen-

hoofdstuk. Lebrecht bestudeerde vooral de watervogels waaraan de Biesbosch zo rijk was, zeker in die tijd. Om een indruk te geven van de veranderingen is in deze uitgave ook een

hoofdstuk toegevoegd over het jaar 1946, het jaar waarin Lebrecht in de Brabantse Biesbosch een broedkolonie met Kwakken ontdekte. Lebrecht verhuisde later naar Middelburg, waar hij onder andere officier van justitie werd, maar hij bleef ook zijn hele leven actief met het bestuderen van vogels. Hoewel hij daarvoor ook naar verafgelegen streken reisde, bleef hij ook De Biesbosch regelmatig bezoeken. Over de jeugddagboeken is al eerder geschreven in *het Vogeljaar* (zie *het Vogeljaar* 65(3):144-148 voor een uitgebreider verslag daarvan). Het boek is rijk geïllustreerd en bevat ook voorbeelden van pagina's van de dagboeken. Het is te koop bij betere boekhandels en bij de uitgever. Ook verkrijgbaar bij de winkel van Vogelbescherming.

Ouweeneel, G. (2017): Biesbosch-vogels – De jeugddagboeken van Tom Lebrecht. 14,5 x 17 cm. 148 bladzijden. Paperback. ISBN 978 94 92519 07 8. Uitgeverij Liverse, Dordrecht. Prijs: €19,95

Uit Het Veld

Landbouwgrond in Drenthe afgezocht naar Patrijzen

In het vroege voorjaar van 2016 en 2017 heeft men in de provincie Drenthe in 179 gebieden gezocht naar Patrijzen. Het een totale oppervlakte van de telgebieden was bijna 50.000 ha. Voor het project zijn speciaal 48 patrijzertellers opgeleid. Gewapend met geluidsapparatuur brachten zij in de avonduren Patrijzen in kaart. Dat leverde verrassende aantallen op.

Patrijzen tellen in de avondschemering

De patrijzentelling vond plaats op initiatief van Werkgroep Grauwe Kiekendief en stond onder toezicht van de provincie Drenthe. De tellingen van de Patrijzen vonden 's avonds plaats. In de avondschemering reageren Patrijzen sterk op het afspelen van geluid van roepende mannetjes. In het schemerdonker struinden de vrijwilligers de Drentse landbouwgebieden af. Op deze wijze wordt eenvoudige doch doeltreffende informatie verzameld over de aanwezigheid van Patrijzen.

Meer territoria dan verwacht

In 2016 en 2017 zijn in totaal 99 uitsluitende waarnemingen van Patrijzen gedaan. Door berekend op basis van habitattypen wordt in dit onderzoek de omvang van de Drentse populatie geschat op 470 broedparen. Dat is bijna het dubbele van de omvang van de patrijzenstand die in het tijdschrift Drentse Vogels geschat werd naar aanleiding van de tellingen voor de vogelatlas in de jaren 2013-'15. Dit aantal steekt echter nog schril af bij de schattingen van 4.000 tot 6.000 broedparen in de provinciale karteringen van eind jaren zeventig. Het merendeel van de Patrijzen is aangetroffen in de akkerbouwgebieden op zandgronden en veenkoloniale gronden. Op de zo voor Drenthe karakteristieke essen en in hoogveenontginningen in het westen en zuiden van de provincie werden de hoogste dichtheden aangetroffen met respectievelijk 0,32 en 0,35 broedparen per honderd hectare. Patrijzen ontbraken in door grasland gedomineerde laagveenontginningen in het zuidwesten van de provincie.

De afgelopen twee jaar zijn op veel plaatsen in Drenthe patrijzertellingen uitgevoerd. De tellers werden daarvoor speciaal opgeleid. Op grond van de gegevens schat men de populatie Patrijzen in de provincie op 470 paren.

Foto: R.A. Kole.

Een aantal kernpopulaties springt in het oog. Zo werden in akkerbouwgebieden rond Assen op verschillende locaties Patrijzen opgemerkt. Ook ten noordoosten van Emmen en ten oosten van Hoogeveen werden ‘hotspots’ aangetroffen met bovengemiddelde aantallen Patrijzen. Het gaat hier voornamelijk om (half)open akkergebieden waarin het bouwplan hoofdzakelijk bestaat uit de teelt van aardappelen, suikerbieten en zomergerst.

Landbouwgebied inrichten

Voor het behoud van een levensvatbare populatie Patrijzen is verbetering van het leefgebied van doorslaggevend betekenis. Zo zullen er in de zomer en in de winter dekking en voedsel moeten zijn. Voorts zijn

de aanwezigheid van een veilige plek om te broeden en goede foerageeromstandigheden (lees insectenaanbod) voor de jongen cruciaal. In de gebieden waar de kernpopulaties zich bevinden, zou het goed zijn om voor de Patrijs een extra inspanning te plegen. Duits onderzoek wees uit dat minstens 3 tot 7% van omvangrijke landbouwgebieden zal moeten worden ingericht met voor Patrijzen gunstige maatregelen zoals de aanleg van bloemrijke faunaranden. Daarbij geldt dat hoe breder de faunaranden zijn (in het Duitse onderzoekgebied tot 24 m breed) hoe veiliger ze worden voor broedende vrouwtjes. Met name in smalle randen bleken vrouwtjes kwetsbaar voor predatie. Nesten werden vrijwel alleen gevonden in permanente vegetaties zoals

In Drenthe zijn de Patrijzen vooral aangetroffen in de voor de provincie karakteristieke essen en hoogveenontginningen. De dichtheden daar waren iets meer dan 0,3 paren per honderd hectare. In de laagveenontginningen in het zuidwesten ontbraken ze geheel.

Foto: Dennis Schaefer.

grazige en brede perceelsscheidingen, brede faunaranalen, extensief beheerde graslanden en heggen.

Bron: Werkgroep Grauwe Kiekendief, 8 december 2017.

GS

Eerste jonge Zeearend in De Alde Feanen groeit succesvol op

De eerste broedpoging van de Zeearenden in het Nationaal Park De Alde Feanen (De Oude Venen) was succesvol. Het in juni 2017 geboren jong is na een aantal testvluchten uit het nest gevlogen. Omdat het daarna veilig was, werd dit broedgeval door It Fryske Gea bekendgemaakt.

Onervaren ouders

Het is niet vanzelfsprekend dat zo'n eerste broedpoging succesvol verloopt. Meestal moeten onervaren ouders eerst nog oefenen. Uit het verslag van een oplettende omwonende blijkt dat het mannetje nogal onhandig is in het vangen van prooien. Het jonge vrouwtje kan dit gelukkig beter en heeft daarom de grootste rol in het voeden van het jong.

Waardering voor omwonenden

Het nieuws van dit broedgeval was al uitgelekt toen het nest nog bezet werd. Veel natuurliefhebbers hadden het jonge paartje al waargenomen en wachtten op een nestje. Toen er vervolgens bewakingscamera's verschenen in De Alde Feanen, was het 'één plus één is twee'. Het nieuws van een zeearendnest veroorzaakt doorgaans enorme belangstelling. Hierdoor is de kans groot dat zo'n kwetsbare broedpoging verstoord wordt.

Gelukkig hebben de omwonenden rust in acht genomen.

Zeearend indicatie voor schoon water

De komst van de Zeearend wordt ervaren als een bekroning op het beheer van De Alde Feanen. Het bewijst dat het moerasbeheer zijn vruchten afwerpt en dat er voldoende vis en schoon water zijn. Als er een Zeearend in dit natuurgebied broedt, dan geeft dit aan dat alle lagen uit de voedselketen goed werken en dan profiteren er dus veel meer dier- en plantensoorten van de goede omstandigheden in het natuurgebied.

Bron: Bericht van It Fryske Gea, 14 augustus 2017.

GS

Haringvliet klaar voor broedvogels, vissen en Noordse Woelmuizen

Staatsbosbeheer heeft de werkzaamheden afgerond voor een beter leefgebied voor vogels, vissen en de Noordse Woelmuizen langs het Haringvliet. De werkzaamheden zijn uitgevoerd in het kader van Droomfondsproject Haringvliet. Als de Haringvlietssluis in 2018 op een kier gaan, komt hier weer een geleidelijke overgang tussen zoet rivierwater en zout zeewater. Trekvisen als zalm, steur, zeeforel en haring kunnen dan eindelijk weer hun oorspronkelijke paai- en leefgebied bereiken. Deze vissen trekken visetende vogels aan die de delta als leefgebied hebben of het gebied tijdens de vogeltrek bezoeken.

Vispaaiplaatsen

Er is voor gezorgd dat er op Westplaat Buitengronden, Meneerscheplaat en Stadse Gorzen ruimte is voor allerlei dieren. Tijdens

In 2017 was er in het Hunzedal een succesvol broedgeval van een zeearendpaar.
Foto: Ronald Huijssen.

een wandeling over de buitendijken of vanuit de vogelobservatiehut bij Westplaat is dat binnenkort goed te zien. De gebieden zijn nu zo ingericht dat vissen er geschikte vispaaiplaatsen kunnen vinden en kustbroedvogels er ongestoord kunnen broeden. De Noordse Woelmuis heeft in de ruigteranden een geschikt leefgebied gekregen.

Afgeronde werkzaamheden

Voor kustbroedvogels zijn opgeschoten bos en struweel op hun broedeiland verwijderd. Het opschonen van kreken en watergangen en het feit dat deze nu direct aansluiten op open water, maken deze plekken geschikt als paaipplaats voor vissen. Hierdoor neemt ook de oppervlakte slikkige oevers toe, wat goed is voor steltlopers die op deze oevers voedsel zoeken. Op Westplaat Buitengronden moet nog 13 ha beter geschikt gemaakt worden voor weidevogels. Dit zal gebeuren in 2018, na het broedseizoen.

Droomfondsproject Haringvliet

In 2018 gaan de Haringvlietssluizen bij de Zuid-Hollandse eilanden op een kier. Daardoor komt er hier weer een verbinding tussen de rivieren Rijn en Maas en de Noordzee. Zes natuurorganisaties hebben met steun van de Nationale Postcode Loterij de handen ineen geslagen om deze kans te pakken voor herstel van de dynamische delta die het Haringvliet ooit rijk was. De natuur waar zij aan werken biedt niet alleen voedsel, rust en broedplekken voor (trek)vissen en vogels, maar ook volop mogelijkheden voor de mens om te genieten.

Bron: Bericht Staatsbosbeheer, 28 november 2017

GS

Jonge Oehoes in boswachterij Sint Anthonis

In boswachterij Sint Anthonis, in het oosten van Noord-Brabant, zijn twee Oehoe-jongen geboren en door hun ouders succesvol grootgebracht. Het nest lag op de grond bij de voet van een boom en werd in juni bij toeval door een vrijwilliger van Staatsbosbeheer ontdekt. Nooit eerder werden Oehoes in deze omgeving gesignaleerd.

Zeldzame verschijning

De Oehoe is de op één na grootste uil ter wereld. In Nederland is de vogel een zeldzame verschijning. Tegenwoordig zijn er tussen

de twintig en de vijftientig broedparen in Nederland.

Rust

Om de uilskuikens en de ouders rust te gunnen, heeft Staatsbosbeheer het broedsel de afgelopen maanden geheimgehouden. De exacte locatie van het broedgeval wordt nog steeds niet prijsgegeven om mogelijke verstoring in de toekomst te voorkomen.

Uitgevlogen

Nadat de jongen uitgevlogen waren, kon de boswachter er eindelijk vrijuit over praten: 'Kennelijk zijn de bossen rondom Sint Anthonis een goede broedplaats voor de Oehoe. Het is een enorm uitgestrekt gebied. De ouders hadden voldoende ruimte om te jagen en konden blijkbaar voldoende voedsel voor hun jongen vinden. Als de uilskuikens eenmaal zelfstandig zijn, jagen de ouders ze het territorium uit. Waarschijnlijk is dat hier nu ook gebeurd. Maar het is ook mogelijk dat ze gewoon nog in onze bossen zijn. Het zijn zeer schuwe dieren die je niet vaak te zien krijgt.'

Bron: Bericht Staatsbosbeheer, 20 september 2017.

GS

Jonge Zeearend uitgevlogen in het Hunzedal

In het Groningse deel van het Hunzedal, rond het Zuidlaardermeer, is een jonge Zeearend uitgevlogen. Het zeearendenpaar deed in 2017 voor het eerst een serieuze broedpoging, wat dus uiteindelijk tot broedsucces heeft geleid. Op dinsdag 1 augustus verliet de jonge Zeearend het nest en sloeg hij voor het eerst zijn vleugels uit.

'Het is uniek dat er een Zeearend geboren is in ons gebied,' vertelt een medewerker natuurbeheer van Het Groninger Landschap. 'De Zeearend broedt na jarenlange afwezigheid weer in ons land, maar uitsluitend in grote natuurgebieden. Dit is het eerste kuikentje dat in de provincie Groningen geboren wordt. Een enorme bevestiging dat we goed bezig zijn met dit gebied. Een plek waar natuur, waterwinning, waterberging, landbouw en recreatie elkaar afwisselen, in de directe omgeving van een grote stad. We hebben lang op dit moment gewacht, het is prachtig om te zien dat de jonge Zeearend nu is uitgevlogen.'

Bron: Het Groninger Landschap, 4 augustus 2017.

GS

Nieuwe Rode Lijst: 44% van onze broedvogels in de problemen

De regering heeft de nieuwe Rode Lijst van bedreigde Nederlandse broedvogels gepubliceerd. Op de lijst staan 87 soorten. Dat is 44% van alle vogels die in ons land broeden. Het aantal vogels in de gevarenzone is ten opzichte van de vorige Rode Lijst uit 2004 toegenomen met negen soorten, waaronder de Wulp en Torenvalk.

De nieuwe Rode Lijst van Nederlandse broedvogels is samengesteld op basis van tellingen van Sovon Vogelonderzoek Nederland. De vorige lijst dateert uit 2004. Van de 197 Nederlandse broedvogels staan er maar liefst 87 op de Rode Lijst, verdeeld over verschillende categorieën, van uitgestorven tot kwetsbaar. Dat is zo'n 44% van alle vogels die in ons land broeden! Negen soorten zijn in ons land uitgestorven als broedvogel, waaronder de Klapekster en de Ortolaan. Tien soorten zijn ernstig bedreigd, zoals de Velduil en onze kleinste reiger, de Woudaap. Er is een aanzienlijke kans dat deze soorten binnen korte tijd uit Nederland verdwijnen, als er niet snel maatregelen genomen worden. Nieuw op de Rode Lijst zijn soorten als de Wulp en Torenvalk. Ook deze vogels zijn zo ver in aantal achteruitgegaan dat ze op de lijst zijn geplaatst.

Vogels hebben het moeilijk in alle soorten gebieden

De soorten op de Rode Lijst komen voor in heel verschillende leefgebieden. Dat maakt duidelijk dat eigenlijk overal in ons land vogels het moeilijk hebben. Zowel in natuurgebieden, de bebouwde omgeving, bossen als op het boerenland. Maatregelen die alleen

gericht zijn op verbetering van specifieke leefgebieden, zoals verhoging van de waterstand of het terugbrengen van houtwallen, zijn dus niet toereikend. De huidige situatie vraagt ook om algemene milieumaatregelen, zoals het terugdringen van het gebruik van insecticiden en de uitstoot van stikstof. Het geheel aan maatregelen moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van alle leefgebieden verbetert. Anders zal de neergaande trend zich voortzetten.

Grootste problemen op het boerenland

Het grootste probleem doet zich voor in agrarisch gebied. Weidevogels zoals onze nationale vogel, de Grutto, maar ook de Tureluur en de Wulp staan op de Rode Lijst van bedreigde broedvogels. Voor deze soorten heeft Nederland een bijzonder grote internationale verantwoordelijkheid, omdat een groot deel van de wereldpopulatie in ons land broedt. Ook vogels van het akkerland en het kleinschalig cultuurlandschap staan op de lijst, onder andere de Patrijs, Veldleeuwrik en Boerenwaluw. De achteruitgang van deze vogels is in belangrijke mate te wijten aan de geïndustrialiseerde landbouw. Op kale, groene vlaktes leven onvoldoende insecten die als voedsel dienen en daar kunnen jonge vogels niet schuilen. Bovendien zorgen uitstoot van onder andere stikstof en fosfaat en het gebruik van gif tegen insecten en onkruid voor grote problemen.

Nieuwe regering

De Rode Lijst geeft de staat van de broedvogelstand in ons land weer. De Nederlandse overheid gebruikt deze lijst onder meer om het natuurbeleid te evalueren. Vogelbescher-

Vogels van het boerenland, zoals op akkers en in kleinschalig cultuurlandschap, hebben het ook moeilijk met het instandhouden van de populatie.
Foto: Bennie van den Brink.

De Woudaap staat in de Rode Lijst vermeld als één van de ernstig bedreigde soorten.
Foto: Jelle de Jong.

ming dringt er daarom bij het kabinet op aan om snel met een plan te komen om de Nederlandse natuurkwaliteit te verbeteren.

Bescherming werkt

Dat een goed plan tot positieve resultaten leidt laat deze Rode Lijst ook zien: enkele soorten van de vorige lijst zijn er door goede natuurbeschermingsmaatregelen nu vanaf. Door beter beheer van de moerassen gaat het goed met de Purperreiger en het gaat ook duidelijk beter met de Roerdomp. Al is de Roerdomp nog niet uit de gevarenszone en dus niet van de lijst af. Ook de Nachtzwaluw heeft geprofiteerd van goede beheermaatregelen in heidegebieden. Deze soort staat niet meer op de lijst.

Bron: *Vogelbescherming Nederland*, 30 november 2017.

GS

Veel soorten nemen toe in De Wieden

Veel soorten broedvogels in De Wieden nemen in aantallen toe. Die conclusie valt in ieder geval te trekken uit de vogelinventarisatie die onze vrijwilligers afgelopen jaar uitvoerden in de omgeving van Zwartsluis en Belt-Schutsloot. 57 soorten komen vaker voor dan zes jaar terug, van slechts zeven soorten gingen de aantallen achteruit.

Nieuwkomers

Medewerkers van Natuurmonumenten trekken samen met de vrijwilligers jaarlijks één van de zes deelgebieden van De Wieden in om er de broedvogels te tellen. Dat betekent

dat na zes jaar een vergelijking kan worden gemaakt. Nieuwkomers vergeleken bij 2011 zijn de Boomvalk, de IJsvogel, de Groene Specht en de Ringmus. Vogels die veel vaker voorkomen, zijn de Fitis, de Rietzanger, de Kleine Karekiet en de Watersnip.

Riet- en bosvogels doen het goed

Behoorlijk afgenomen in aantallen zijn onder meer de Fuut en de Meerkoet. Wellicht heeft dat te maken met de toegenomen waterkwaliteit, waardoor er voor deze vogels minder voedsel aanwezig is. Een andere verklaring kan een ‘verhuizing’ zijn. Deze watervogels zijn in De Weerribben namelijk vaker geteld. In De Wieden valt vooral op dat riet- en bosvogels het goed doen. Verdwenen uit het geïnventariseerde deelgebied zijn onder meer de Sperwer, de Ransuil en de Kokmeeuw.

Keizerarend in het nieuws

De vrijwilligers deden enkele bijzondere waarnemingen, waaronder de Klapekster (trekvogel) en de Ralreiger. Ook een Rode Wouw leidde tot enige opwinding, net zoals de Visarend die eind oktober nog werd waargenomen. De Keizerarend leidde in het najaar zelfs tot een heuse mediahype en de komst van veel vogelaars naar De Wieden en directe omgeving.

Kokmeeuwenkolonie verdwenen

Buiten de tellingen in het deelgebied bij Zwartsluis en Belt-Schutsloot inventariseerden men het afgelopen jaar in het hele gebied van De Wieden de populaties zeldzame broed-

**De Ortolaan is in ons land als
broedvogel verdwenen.**
Foto: Hans Schouten.

vogels en kolonievogels. Opvallend daarbij is de forse toename (van 256 naar 437) van het aantal Aalscholvers in de Bakkerkooi en de hoogwaterzone De Auken. De afgelopen jaren daalde dat aantal juist. Ook zijn er veel meer Blauwe Reigers en Lepelaars gezien. Ook het aantal Bruine Kiekendieven steeg (van 12 naar 21). Minder goed gaat het met Purperreigers en Huiszwaluwen. Zo goed als verdwenen is de kokmeeuwenkolonie die in 2016 nog een eilandje in de Beulakerwijde bevolkte.

Bron: Natuurmonumenten, 5 december 2017.

Broeden in Nederland minder in trek onder vogels

De Rode Lijst van bedreigde Nederlandse broedvogels is met veertien soorten uitgebreid. Ruim vier op de tien broedvogelsoorten (87 in totaal) bevinden zich in de problemen. Broedvogels zijn vogels die in Nederland broeden, anders dan bijvoorbeeld trekvogels. De lijst is gemaakt in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De vorige versie dateert uit 2004. Nieuwe soorten op de lijst zijn onder andere Wulp, Torenvalk en Grote Lijster (alle drie 'kwetsbaar'), maar ook Zwarte Mees en Buidelmees ('gevoelig'). De Noordse Stern en Europese Kanarie zijn opgenomen als 'bedreigd'. Soorten die zich recent in Nederland vestigden, zoals de Zeearend, Smient, Oehoe of Kraanvogel, gelden ook als 'gevoelig'. 'De kans is groot dat zij, zonder extra aandacht en beschermende maatregelen, weer zullen verdwijnen,' zegt onderzoeker Albert de Jong.

Negen soorten, als de Klaptekster, Duinpieper en Ortolaan, gelden nu als 'verdwenen'. Zonder ingrijpen gaan tien andere soorten, zoals de Velduil en de Woudaap, hen achterna.

Geen verplichting

Anders dan de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn (EU-regelingen) is aan de Rode Lijst geen verplichting gekoppeld tot bescherming of tot instandhouding van soorten, maar het signaleert wel hoe moeilijk broedvogels het hebben.

De tot nu toe genomen maatregelen om de verdere teruggang van de vogelstand een halt toe te roepen, zoals de aanleg van houtwallen of verhoging van de waterstand, zijn dan ook ontoereikend, vindt Vogelbescherming Nederland. Zij bepleit beperking van insecticiden en stikstofuitstoot om de leef- en voedselgebieden voor vogels te versterken.

Bron: Trouw, 1 december 2017.

De stationsspreeuw die een vertrekkende trein nadoet

Op station Rotterdam-Centraal doet zich bij herhaling een fascinerend schouwspel voor: plots rennen treinreizigers naar de rand van het perron om een vertrekkende trein te halen. Maar er is geen trein. Met hun zang booten Spreeuwen zo volmaakt het sissen van dichtschuivende deuren na, dat het net echt lijkt: 'pttssiee' doen ze of 'piuuuuu'. De uit Vlaardingen afkomstige fotograaf Jasper Doest is verliefd geraakt op deze vogels met hun witte stippen en blauwpurperen glans die monter over de perrons lopen of op de

GS

GS

bovenleidingen en de draagbalken zitten. Het station is hun woonplaats. Doest maakte de fotoserie 'Spreeuw Centraal', waarin hij de perron- of spoorspreeuwen vastlegt zoals treinreizigers ze zien. Met de foto's won hij de Zilveren Camera 2015 in de categorie natuur en milieu. Ze zijn van augustus 2017 tot 25 februari 2018 te zien geweest in het Natuurhistorisch Museum te Rotterdam. Na het zien van zo'n expositie ga je beter kijken naar 'stationsvogels'. Dat levert bijzondere ornithologische waarnemingen op. Zo heeft Amsterdam-Centraal zijn duiven, Leiden-Centraal biedt onderdak aan Kauwen en op Station Almere leven Huismussen. Dat Spreeuwen op waardering mogen rekenen, is pas van recente datum. Foto's en krantenartikelen die de expositie begeleidden, lieten zien dat de zwermen tot ver in de jaren zeventig overlast veroorzaakten. In Rotterdam werden de beesten verjaagd met donderbussen, brandspuiten, zelfs pistoolschoten en het versterkte geluid van een Spreeuw in doodsnood. Interessant is het knipsel uit het 'Gereformeerd Gezinsblad' uit 1959 dat conservator Kees Moeliker in de archieven vond. Hierin schrijft 'onze correspondent' onder de kop 'De spreeuwenplaag in Rotterdam': 'De meeste van deze Spreeuwen komen van achter het IJzeren Gordijn.' Kennelijk werden Spreeuwen in het hart van de Koude Oorlog beschouwd als kwaad uit Rusland.

Bron: NRC Handelsblad, 16 november 2017.

GS

Waarom een Koekoek opeens snel 'kie-kie-kie-kie' roept

Nadat de Koekoek haar eieren in het nest van een andere vogel heeft gelegd, gaat ze vlakbij

zitten roepen als een roofvogel. De kersverse ouders raken daar gestresst van.

Als jij iets stiekems doet, zoals een koekje stelen, dan doe je dat zo stil mogelijk. Je sluipt ook heel stil weer weg. Toch? Een mama Koekoek doet dat niet. Ze legt stiekem een ei in het nest van een ander, als die even weg is. Maar vervolgens gaat ze vlakbij luid zitten roepen! Niet het 'kóekoek, kóekoek' dat jij misschien kent. Dat doen alleen de mannetjes. Nee, zij maakt een ander geluid: een snel 'kie-kie-kie-kie-kie'! Het is een beetje een grinnikend geluid. Waarom doet ze dat? Uit leedvermaak?

Nee, zo ontdekten Britse biologen. De Koekoek doet dat om de andere ouders af te leiden. De ouders van het nest waarin ze heeft ingebroken. Meestal zijn dat Rietzangers of andere kleine zangvogels. Als ze zijn afgeleid, dan letten die minder goed op als ze terugkomen op het nest.

En dan merken ze niet zo gauw dat er een vreemd ei tussen hun eigen eieren ligt. Normaal kiepert een Rietzanger een vreemd ei nog wel eens uit zijn nest. Maar als hij net een vrouwtjeskoekoek heeft gehoord, dan is hij minder scherp.

Maar waarom raakt een Rietzanger zo van slag van dat koekoekgeluid? Dat is omdat het precies lijkt op de roep van een Havik of Sperwer. Dat zijn allebei roofvogels die graag Rietzangers eten. Dus als een Rietzanger 'kie-kie-kie-kie-kie' hoort, dan verstopt hij zich en raakt hij in de stress. En daarna let hij écht minder goed op welke eieren er in zijn nest liggen. De kans is dan twee keer zo groot dat hij het vreemde ei laat liggen. Ook na drie dagen nog.

De Britse biologen ontdekten dit allemaal

Koekoeken brengen de waar-
douders in verwarring door te
gaan roepen nadat zij het ei in
hun nest hebben gelegd. Dat
vermindert de kans dat het koe-
koeksei wordt ontmaskerd.
Foto: Bennie van den Brink.

met een slim experiment. In zeventig nesten van Rietzangers legden ze stiekem een bruin nep-eitje. Direct daarna speelden ze een bandje af met een vogelgeluid: van een duif, een mannetjeskoekoek, een vrouwtjeskoekoek of een Sperwer. En daarna keken ze wat er gebeurde. Het horen van 'roekoe' of 'kóekoek' doet Rietzangers niks. Maar van 'kie-kie-kie-kie-kie' gaan ze in paniek in de rondte hippen – of het nu van een Sperwer of van een Koekoek komt. Fijn voor mama Koekoek: haar jong is voorlopig veilig. Zelf kan zij er weer vandoor, vrolijk en vrij.

Bron: NRC Handelsblad, 15 september 2017.

GS

Wetenschappers vinden gen dat parkiet zijn kleur geeft

Vogels geven kleur aan de natuur. Meestal halen ze hun rood, geel of groen uit het voedsel dat ze eten, maar de papegaaienfamilie heeft zijn kleurenpalet in het DNA ingebouwd.

Zo ook de Grasparkiet. Eén foutje in één gen blijkt het verschil te maken tussen een groengele of een blauwe vogel.

Grasparkieten zijn een geliefd studieobject. Niet in de laatste plaats omdat de vogels al ruim anderhalve eeuw worden gehouden en fokkers door selectie nieuwe kleurvarianten hebben voortgebracht. Er zijn weinig oorden waar de wetten van de erfelijkheid zo zichtbaar zijn als op een parkietenshow.

Daardoor was al bekend dat papegaaien een specifiek pigment hebben, psittacofulvine, dat bij grasparkieten geel is. En dat parkieten die dit pigment niet kunnen maken, een blauwe buik hebben met een witte kop, in plaats van het veel vaker voorkomende groen met geel.

Eén gewijzigd lettertje

Biologen van de Stanford Universiteit in Californië hebben nu het gen geïdentificeerd dat dit gele pigment aanmaakt. Daar kwamen ze achter toen ze de genetische code van 250 Grasparkieten – waarvan ruim honderd blauwe – hadden ontrafeld. Toen bleek ook dat één gewijzigd lettertje in het gen voldoende was om het gen uit te schakelen. En de parkiet blauw te maken, schrijven ze in vakblad Cell.

Als proef op de som brachten ze het gen ook in bij gist en jawel, het waterbadje van het gemodificeerde gist kleurde pardoes geel.

Ander nut

Dat is des te opmerkelijker omdat bijna alle

vogels dat bewuste gen bij zich dragen. Het verschil is dat buiten de papegaaienfamilie het gen in de veren niet tot expressie komt. Daarom zijn kippen of kraaien niet geel. Kennelijk heeft het gen ook een ander nut waar vogels baat bij hebben en hebben papegaaien dit bouwsteentje ooit benut voor een extra likje verf. Maar wat dat andere nut zou kunnen zijn, weten de onderzoekers niet. Evenmin wat dat voordeel van het gele kleurtje zou kunnen zijn.

Minstens zo opmerkelijk was de ontdekking dat het gen vooral actief was in cellen die afsterven op het moment dat de veren volgroeid zijn. Blijkbaar kleuren de cellen na hun dood hun buren. Ook naar het evolutionaire idee hierachter kunnen de biologen slechts gissen.

Bron: Trouw, 6 oktober 2017.

GS

Alles wat groeit en bloeit, je vindt het nu ook weer in de Rijndelta

De decennialange daling van de soortenrijkdom in de Rijndelta, door onder meer kanalisering en intensieve landbouw, lijkt gekeerd. Het gaat langzaam beter met de natuur in de Nederlandse Rijndelta. Tussen 1997 en 2012 is de soortenrijkdom aan dieren en planten er toegenomen. Dat blijkt uit onderzoek van Utrechtse en Nijmeegse wetenschappers, dat woensdag in het tijdschrift Science Advances is gepubliceerd.

Daarmee lijkt een eeuwenlange daling in de soortenrijkdom in de Rijndelta gekeerd, zegt geograaf Menno Straatsma van de Universiteit Utrecht. Hij is eerste auteur van het artikel. De oorzaak van die achteruitgang was divers, zegt Straatsma: kanalisering, giflozingen, intensieve landbouw en mestafvoer, aanleg van dammen, oprukken van exotische soorten.

Over de nu gemeten vooruitgang is Straatsma voorzichtig positief. 'Van compleet herstel zitten we nog ver af.'

Gunstig effect verruiming rivier

Dat de biodiversiteit in de Rijndelta weer toeneemt, komt voor een deel door maatregelen die zijn genomen om het overstromingsrisico te beperken. Door de opwarming van de aarde veranderen weerspatronen en zullen in de toekomst naar verwachting vaker heftige regenbuien voorkomen. Een maatregel om daarop te anticiperen is bijvoorbeeld het graven van nevengeulen. Andere, specifiek op de natuur gerichte maatregelen, zijn het laten verwil-

het Vogeljaar 66 (1) 2018

de 400.000 en 2,1 miljoen jaarlijks geschat. Azerbeidzjan, op de Kaukasus, spant de kroon met 200.000 tot 1 miljoen vogels per jaar. Roofvogels worden daar niet alleen als een bedreiging gezien voor vee, ze worden ook gevangen om ze te verhandelen voor bijvoorbeeld valkerij. Eerder onderzocht BirdLife International al de illegale jacht op vogels rond de Middellandse Zee. Die eist jaarlijks tussen de 11 en 36 miljoen slachtoffers.

Bij deze aantallen steken de cijfers voor Nederland zeer bescheiden af: naar schatting worden hier tussen de 1500 en 24.900 vogels illegaal gedood of uit de natuur gehaald voor de handel.

De Europese Buizerd is hier het grootste slachtoffer; jaarlijks worden er daarvan tussen de 400 en 1400 gevangen of gedood. Zangvogels als de putter (400-1400) en de vink (100-1000) zijn slachtoffers nummer twee en drie, terwijl ook de Knobbelzwaan en de Grauwe Gans veel illegaal worden bejaagd. Friesland, Noord-Brabant en Zeeland zijn beruchte provincies; vooral daar vindt de illegale jacht plaats.

De schatting van de gedode dan wel gevangen vogels loopt nogal uiteen doordat gewerkt wordt met diverse data, legt een medewerker van de Vogelbescherming uit, de organisatie die tekende voor het hoofdstuk over de Nederlandse illegale vogeljacht in het BirdLife-onderzoek. 'We weten dat er nesten worden leeggehaald of doorschoten met jachtgeweren, maar lang niet alles wordt gemeld, dus is het lastig een totaalbeeld te krijgen.' Zo signaleert de Vogelbescherming dat regelmatig 'volièrevogels' op Marktplaats worden aangeboden waarvan de herkomst vermoedelijk de natuur is. 'Maar we hebben te beperkte middelen om alles uit te zoeken.' Het vernielen van nesten of het schieten op een nest, directe afschot maar ook vergiftiging – zoals een Zeearend in Zeeland vorig jaar – zijn hier de meest voorkomende methoden om vogels te doden. Opvallend is dat naast jagers ook de weidevogelbeschermers door de Vogelbescherming worden gezien als potentiële verdachten. 'Het is bekend dat sommige weidevogelbeschermers zo hopen te voorkomen dat roofvogels achter de kuikens van weidevogels aangaan.' De organisatie bepleit vooral handhaving van de wet.

Bron: Trouw, 24 oktober 2017.

Kennis kan de Buizerd beschermen

Gewapend met meer kennis kan de mens met minder schade ingrijpen in de natuur, betoogt ornitholoog Hugh Gallacher.

Roofvogels zijn in Nederland hun leven niet zeker. Jaarlijks vinden minstens vieronderd Buizerds de dood doordat jagers hun nesten doorzeven met hagel. Wellicht zelfs een veelvoud daarvan. De reden: jagers geloven dat er te veel roofvogels zijn en dat hun jachtbuit eronder lijdt. Ook weidevogelbeschermers misgunnen roofvogels het licht in hun ogen. Zij prefereren Kieviten en Grutto's boven Buizerds. Vogelbescherming noemt dit 'een moreel probleem,' maar dat is een misvatting. Het is een probleem van gebrekkige kennis. Wat we begrijpen, waarderen we. Wat we waarderen, beschermen we. Wie Buizerds en andere vogels een betere bescherming wil geven, zal dus moeten beginnen begrip en kennis aan te kweken. Dat is ook hard nodig want met name rond roofvogels heersen hardnekkige misverstanden.

Zo denken veel mensen dat roofdieren hun prooi-soorten reguleren. Hoe meer roofdieren, des te minder prooidieren. Maar het omgekeerde is waar: bij minder prooidieren is het

Met meer kennis over de natuur kan de mens minder schade veroorzaken met ingrepen. Dat betoogt Hugh Gallacher in een artikel in Trouw, 10 november 2017. Het is van groot belang dat we de mechanismen beter begrijpen. Veel te vaak wordt er voorbarig en ten onrechte ingegrepen – bijvoorbeeld door roofvogels te weren of zelfs te vervolgen – als men denkt dat het 'natuurlijk evenwicht' in de natuur uit balans is. Foto: Dennis Schaefer.

GS

voor roofdieren lastiger om aan voldoende voedsel te komen en zullen hun aantallen afnemen. Waar uitbundige aantallen prooidieren voorkomen, is het voor roofdieren goed toeven. Het is dus eerder de prooi die het aantal van de predators bepaalt.

Ook het idee dat in de natuur een ‘natuurlijk evenwicht’ zou heersen, en dat dit evenwicht door een teveel aan roofdieren uit balans wordt gebracht, is een misverstand. De aantallen dieren verschillen van jaar tot jaar. Afhankelijk van onderlinge concurrentie om voedsel, geschikte voortplantingsplekken, weersomstandigheden, rust en dekking, ziekten en ook predatie zijn er van een bepaalde soort het ene jaar meer dan het andere jaar. Je kunt natuurlijk wel een gemiddelde van die jaarcijfers berekenen, maar misschien wordt dat gemiddelde nooit precies bereikt. Het blijft een rekenkundig getal, geen natuurlijk gegeven.

Dan de gedachte dat er zoiets bestaat als ‘een natuurlijke vijand’. Zoals gezegd, worden de aantallen van een diersoort bepaald door een veelvoud van factoren. Gezamenlijk zorgen die ervoor dat die aantallen de draagkracht van een gebied niet overschrijden. Alleen in een gestoorde situatie – bijvoorbeeld als de mens het denkt beter te weten en zich er met het geweer mee gaat bemoeien - kan de draagkracht van het gebied aangetast worden, maar meestal treedt na enige tijd vanzelf herstel op. Het is dus niet zo dat elke soort zijn eigen natuurlijke vijand met zich mee voert en bij ontstentenis daarvan door de mens een handje moet worden geholpen.

Ecologisch onheil

Veel terreinbeheerders, zelfs diegenen die zichzelf natuurbeschermers noemen, menen er goed aan te doen bepaalde diersoorten kort te houden of juist te bevoordelen. In de meeste gevallen echter is het wijsheid om bescheiden te zijn en te beseffen dat de natuur er al vele miljoenen jaren op heeft zitten. Ecologisch onheil ontstaat niet door de natuur zelf maar door de mens die het denkt beter te weten.

Dat is geen moreel probleem. Dat is een kwestie van de natuur leren begrijpen.

Natuurorganisaties hebben een verantwoordelijkheid in deze. Niet alleen het Instituut voor Natuurbeschermingeducatie en terreinbeheerders als Natuurmonumenten en de provinciale landschappen, maar ook soortenorganisaties als Vogelbescherming hebben hier een schone taak. De meesten ervan bestaan al vele tientallen jaren. Sommigen meer dan een eeuw. Als er dan zelfs onder natuurgeïnteresseerden nog zo velen zijn die de hierboven aangehaalde misverstanden voor zoete koek slikken, moeten die organisaties hun voorlichting over ecologische processen misschien eens over een andere boeg gooien. Niet klagen maar informeren.

Bron: Trouw, 10 november 2017

GS

Neststenen moeten vogels naar de stad lokken

Stadsvogels en vleermuizen zijn straks weer welkom in Noord-Brabant. In vijf grote steden gaat de Vogelbescherming zogenoemde

Door het toepassen van ‘neststenen’, die kunnen worden ingemetseld in muren van nieuwe gebouwen, kan men vogels zoals Gierzwaluwen en Huismussen helpen. Ook vleermuizen kunnen daarvan profiteren.
Foto: Wim Smeets.

‘neststenen’ in metselen, in nieuwe gebouwen en in panden die gerenoveerd moeten worden. In bestaande bebouwing is vaak geen plaats meer voor de dieren. ‘Bij moderne huizen kunnen vogels en vleermuizen niet meer in de spouwmuur’, zegt Vogelbescherming. ‘De huizen zijn beter geïsoleerd en afgedicht, ook onder het dak kunnen ze niet meer terecht.’ Hierdoor verdwijnen Gierzwaluwen, Huis- en Vleermuizen uit steden. Zo is het aantal Huismussen in Nederland in dertig jaar gehalveerd. ‘We willen aannemers en gemeenten laten zien hoe ze deze soorten eenvoudig ruimte geven.’

Een neststeen is een holle steen met een opening: een paar bakstenen breed en hoog, gemaakt van houtbeton en hij kan zo worden weggevoerd dat hij bijna onzichtbaar is, behalve voor vogels. Steden die meedoen zijn Breda, Den Bosch, Eindhoven, Helmond en Tilburg. In het broedseizoen gaat Vogelbescherming langs de neststenen om te kijken of er inderdaad beestjes gebruik van maken. De vogelnesten zijn gewoon te zien, bij vleermuizen gebruiken de vogelbeschermers een batdetector, een apparaat dat het ultrasone geluid van vleermuizen omzet in geluid dat de mens kan horen. ‘Je kunt zelfs horen welke soort vleermuis.’ Voor vleermuizen is er nog iets extra’s: heel grote stenen van keramiek. ‘Het keramiek houdt de temperatuur langer vast’, zegt Vreugdenhil, ‘waardoor de moeders wat langer op jacht kunnen, zonder dat de jongen het koud krijgen. In deze stenen kunnen wel honderd vleermuizen huizen. Dan zitten ze dicht op elkaar, maar dat maakt ze niet uit.’

Bron: Trouw, 21 september 2017

GS

Vergeet de vogels niet in het gebakkelei over Lelystad Airport

Vliegen vogels straks in de weg rond Lelystad Airport? Daar moet voor de bouw een onderzoek naar komen, zegt Kees de Pater van Vogelbescherming Nederland. Voor de vogels verjaagd en gedood moeten worden. De achtereenvolgende ‘Lelystad-Airportbewindslieden’ Mansveld, Dijkzwaag en nu Van Nieuwenhuizen lijken slechts één adagium te hebben: wat er ook gebeurt, de uitgebreide luchthaven Lelystad moet in april 2019 open. Maar de vraag of er dan wel gevlogen kan worden, wordt angstvallig omzeild. De dis-

cussie richt zich nu vooral op de extreem lage vliegroutes boven de omringende provincies. Aanpassingen daarvan mogen als het aan minister Van Nieuwenhuizen ligt echter niet tot vertraging van de bouw leiden.

Er is naast deze routes echter nog één cruciale kwestie die het hele vliegveld wel eens tot een peperduur symbool van ondoordachte besluitvorming kan maken. De vraag of de voor de vliegveiligheid noodzakelijke faunabeheermaatregelen wel genomen mogen worden. Hier is geen onderzoek naar gedaan. Het is zelfs zeer waarschijnlijk dat er voor de vliegveiligheid straks massaal vogels in een ruime omtrek rondom het vliegveld verjaagd en gedood moeten worden. Dat gebeurt nu al op zeer grote schaal rondom Schiphol.

Lelystad Airport ligt op een plek met veel meer vogels en vlak bij belangrijke vogelrijke en goed beschermde natuurgebieden. ‘De Nieuwe Wildernis’, de Oostvaardersplassen, ligt op slechts vijf kilometer afstand. Faunabeheerplannen rondom het vliegveld mogen geen negatieve gevolgen hebben voor de natuurwaarden van deze natuurgebieden. Hebben ze dat wel, dan kan de provincie daar geen goedkeuring aan verlenen. Zo is het in de natuurbeschermingsregels op nationaal en Europees niveau afgesproken.

Kortzichtig

Wellicht denken de bewindslieden dat het zo’n vaart niet zal lopen, of dat het ondenkbaar is dat na zo’n investering vliegtuigen niet veilig kunnen vliegen door een paar vogeltjes. Dat is kortzichtig. Ze kunnen moeilijk beweren dat de aanwezigheid van wettelijk goed beschermde natuurgebieden dicht bij het vliegveld onbekend was. Ook een argument dat er geen alternatieven zijn, kan moeilijk standhouden. Er zijn tal van vliegvelden in en rond Nederland. Misschien betekent dat dat passagiers soms wat langer moeten reizen, maar dat weegt niet op tegen het aantasten van bijzondere natuur.

Het zou verstandig van de bewindslieden zijn er rekening mee te houden dat er straks niet, of veel minder, gevlogen kan worden. Beter is het om eerst deugdelijk onderzoek te doen alvorens verder te gaan met een mogelijk zinloze investering.

Bron: Trouw, 8 december 2017

GS